THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

ניטאָ וואָס מקנא צו זיין

אַלדערמאַן מעקערטשאַר, פון ווייניפּעג, וועלכער האָט זיך די טעג צוריקגעקערט פון אַ באַזוך אין אייניקע פונקטן אין מערב קאַנאַדע און די שטאַטן, האָט לויט אַ באַריכט דאָ אויסגעדריקט זיך, אַז ער האָט אויסגעפונען, אַז אין אַנדערע פּלעצער ווערט דאָס אַרבעטסלאָזיקייט פּראָבלעם געלייזט בעסער ווי אין ווייניפּעג.

קריגן זיי דאָרטן מער אַרבעט אָדער בעסערע שטיצע, וואָס מיר זאָלן זיי דאָרפן מקנא זיין? ניין, גיט דאָס. דאָרטן, זאָל עס הייסן, ווערן די אַרבעטסלאָזע הויפּטזאַכלאַך געשטיצט פון פּריוואַטע נדבות פון גוטהאַרציקע מענשן און אָרגאַניזאַציעס, און דאָס באַפרייט די באַרעפנדיקע מוניציפּאַליטעטן פון אַ גרויסן טייל פון דער שווערער לאַסט, וואָס ווייניפּעג טראָגט אויף זיך.

מוזן מיר צוגעבן, אַז פונם שטאַנדפּונקט פון אַן אַלדערמאַן, וואָס האָט איבערהויפּט דער שטאָסס פינאַנצן אין זינען, איז דאָ וואָס מקנא צו זיין די אַלדערמען פון יענע שטעט, וועלכע דאָרפן ניט דרייען אַזוי זייערע קעפּ וואו צו נעמען געלט פאַרן אויפהאַלט פון די אַרבעטסלאָזע.

אָבער אויסער די סיסי האַלס פון יענע שטעט וואָלט אפשר כדאי געווען צו כאַפּן אַ בליק אין די גאַסן, סקווערס, פּאַרקן און הייזער פון יענע שטעט, און מיר וואָלטן דאָרטן געפונען אַזויפיל הונגער, ביטערע נויט, דערנידעריקונג און דעגראַדירונג, וואָס זיינען ווערט אביסל מער ווי דער מוניציפּאַליטעט עטלאַכע דאָלאַר און דער קאָפּ דרייענדיק פון די אַלדערמען . . .

אָט איז די רייכע מעטראָפּאָליע ניו־יאָרק, פון דער רייכסטער מדינה פון דער וועלט, איינע פון יענע "גליקלאַכע" שטעט וואו די אַרבעטסלאָזע ווערן איבערגעלאָזן אויפן חסד פון גוטהאַרציקע מענשן. לייענט איר טאַקע אין די ניו־יאָרקער צייטונגען וועגן טויזנטער אַרבעטסלאָזע וואָס וואַלגערן זיך אין די גאַסן, זומער און ווינטער, אָן אַ דאַך איבערן קאָפּ, און צווישן זיי — פרויען, מיידלעך און אַפילו קינדער! ניין, מיר זיינען ניט מקנא ניו־יאָרק און אַנדערע גלאַכע שטעט, וואָס זיי קומט אָן לייכטער צו "לייזן" דאָס אַרבעטסלאָזיקייט פּראָבלעם. אונז, ווי בירגער פון שטאַט, קומט זיך אויך אויס צו דרייען די קעפּ ווי צו צאָלן אונזערע שטייערן, אָבער מיר וועלן בעסער צאָלן שטייערן איבער אונזערע כחות, איידער לאָזן אַנטוויקלען זיך אַ געפערלאַכע קרעטן אויף אונזער לייב, — אַ קלאָס פאַרצווייפלטע, הילפלאָזע מענשן, וואָס ווערן פון דער גוים געטריבן צו די טיפסטע אָפּגרונטס פון דער נעראַציע.

ניין, ס'איז ניטאָ וואָס מקנא צו זיין יענע "גליקלאַכע" שטעט, און מיר זיינען צופרידן, וואָס אַמווייניקסטנס ביי אונז אין קאַנאַדע איז אַזעלכע שטעט שווער צו געפינען.

יאָפאַנס "כשר פיסל"

יאָפאַן האָט פייערלאַך דערקלערט פאַר דער וועלט, אַז זי האָט ניט קיין טעריטאָריעלע אַמביציעס אין מאַנדזשוריע, און דאָס וואָס זי האָט אָקופּירט מאַנדזשוריע איז עס בלויז צו באַשיצן אירע "געזעצלאַכע אינטערעסן", וועלכע ווערן געדראָעט פון די כינעזיער . .

אָבער קיינער האָט באַמת ניט דערוואַרט, אַז יאָפאַן זאָל אַזוי גראָב־יונגעריש נעמען און פאַרכאַפּן כינעזישע טעריטאָריע. קיינער טוט־עס היינטיקע צייטן ניט אַזוי אומגלוטפערט, — גענומען און פאַרכאַפּט. דאָס איז "רויבערוויק", און די וועלט קוקט קרום אויף אַזעלכע כע זאַכן.

א לאַנד איז ניט קיין מענש — עס האָט אַ געשיכטע און געדולד. יאָפאַן קאָן וואַרטן דורות צו דערגרייכן איר צייל, — און איר צייל איז מאַנדזשוריע, מיט וויטערע ענד־צילן וואַרשיינלאַך אין מאָנגאָליע און סיביר.

שוין אַ דור צייט אַז יאָפאַן רוקט זיך אין מאַנדזשוריע און באַעטיקט זיך דאָרטן. — ביז אַלע וועלן שטיין פאַר דעם פאַקט, — אויב קיין קענגעזעצמע אויפטרייסלונג וועט ניט קומען, — אַז יאָפאַן באַזיצט מאַנדזשוריע.

דערווייל פאַרכאַפּט זי ניט מאַנדזשוריע, אָבער ס'איז קלאָר ווי דער טאָג, אַז זי נייע באַוועגונג צו שאַפן אַ מאַנדזשורישע רעפּובליק, אומאָפּהייניגיק פון כינע, ווערט אויפגעבלאָזן און געשטיצט פון יאָפאַן. די באַוועגונג הויבט זיך טאַקע אָן פון קירין, וואָס דאָס יאָפאַנעזישע מיליטער האָט נאָר־וואָס אָקופּירט.

א "זעלבסטשטענדיקע" מאַנדזשוריע וועט זיך זיכער געפינען אונטער דער אויבערהערשאַפט און פּראָטעקציע פון יאָפאַן, און אַזאַ מאַנדזשוריע וועט פאַר יאָפאַן זיין אַ סך לייכטער איינצושלינגען. מען קאָן דאָך מאַכן, אַז זי זאָל אפילו "בעסן" יאָפאַן זאָל זי איינשלינגען, — און עס וועט אַזוי זיין צו גאָט און צו לייטן . . .

די נייעס וועגן דער באַוועגונג פאַר מאַנדזשוריע אומאָפּהייניקייט ציינט, אַז יאָפאַנס מיליטעריסטישע אָקופּאַציע האָט געהאַט אַ באַלדיקן צייל, — צו מאַכן אַ נייעם און אַנטשיידענעם שריט אויפן וועג צו דעראָבערן די דאָזיקע ריזיקע פּרוכטבאַרע מדינה, אויף וועלכער זי קוקט אויס אירע אויגן.

און וואָלט אייראָפּע אַליין ניט געווען אַזוי פאַרטאָן אין אינטריגעס, וואָלט זי אפשר דערפילט די היסטאָרישע געפאַר וואָס שטעקט דערינען פאַר איר: יאָפאַן מאַכט נאָך אַ שריט. דערנעענטערנדיק זיך צו אייראָפּע . . .

דער כאַד פּלאַץ אויפן אסיניבאָין

פון די מוניציפּאַלע אַרבעטן וואָס ווערן באַלד אָנגעפאַנגען אין ווינעפּעג ווי אַרבעטסלאָזיקייט רעליף מיטלען, נאָכדעם ווי זיי זיינען גוטגעהייסן געוואָרן פון דער פּראָווינציעלער און פון דער פעדעראַלער רעגירונג, פאַרנעמט זיכער דעם ערשטן אָרט דער סאַלטער בריק. ער וועט קאָסטן איבער אַ מיליאָן דאָלאַר און וועט פאַרזאָרגן מיט אַרבעט פאַר אַ לאַנגן פּעריאָד אַ גרויסע צאָל אַרבעטסלאָזע.

אָבער פונם שטאַנדפּונקט פון אויסבעסערונגען פאַר דער שטאָט, קאָן זיין, איז ניט פון קלענערער באַדייטונג דער באַד "ביטש" אויפן אסיניבאָין טייך, ביים סיטי פּאַרק, וואָס גייט אַריין אינם פּראָגראַם פון די אַרבעטן. ער וועט קאָסטן 87 טויזנט דאָלאַר, און וועט באַשעפטיקן אַ סך ווייניקער אַרבעטסלאָזע, אָבער דערפאַר וועט ער געבן דער שטאָט אַ העכסט נויטווענדיקע אויסבעסערונג, פאַרן געזונט און באַקוועמלאַכקייט פון דער אַריטערער באַפעלקערונג פון שטאָט, וועלכע קאָן ניט באַהויפּטן אַרויסצופאָרן אויף די דאָזיקע זומער חדשים.

"דאָס אידישע וואָרט" האָט זומער נאָך זומער אָנגעפירט אַ פּראָפּאַגאַנדע פאַר דער עפענונג פון באַד־פּלעצער אויף די טייכן וואָס פליסן דורך דער שטאָט. עס האָט אָבער געדאַרפט קומען די שווערע אַרבעטסלאָזיקייט, איידער אונזערע שטאָט־מאַטעס האָבן זיך איבערצייגט אין דער נויטווענדיקייט פון אַזאַ אויסבעסערונג, וועלכע אַ סך קלענער רע שטעט מיט ווייניקער באַקוועמלאַכקייטן האָבן ביי זיך שוין פון לאַנג אָן . . .

(צו זיין 85טן געבורטסטאָג)
(ספּעצ. פאַר "דאָס אידישע וואָרט")

באַראָן עדמונד ראָטשילט

פון ש. ערנסט

די איבערלעבונגען פון די דריי לופט פליער, וועלכע האָבן געקעמפט מיט'ן שטורמדיקן ים

פון אביגדור

אַטעם־פאַרכאַפּנדיקע סצענען פון די העלדישע פליער, וועלכע האָבן זיך געמוזט אַרונגעלאָזן אין מיטן ים, פליענדיק פון פאָרטוגאַליע קיין אַמעריקע.

יעדער, יאָרהונדערט, יעדער דור לאָזט פון זיך שטענדיק אַרויסשטראַלן אַ באַרייטנדע פּערזענלאַכקייט, וואָס ווערט מיט דער צייט אַרומגעהילט מיט דעם שלייער פון לעגענדע.

אַזאַ פּערזענלאַכקייט האָט אונזער היינטיקער דור אַרויסגעשטראַלט אין דער נעשטאַלט פון באַראָן עדמונד ראָטשילד, דער "נדיב הידור", וועלכער איז שוין ביי היינטיקן טאָג אַרומגעקרונט מיט אַ קראַנץ פון בונטע לעגענדעס און פאַלקס־מעשה'לאַך.

באַראָן ראָטשילד איז ביז אין תוך פון זיין נשמה אַ נאַציאָנאַלער איד, אַ איד, וואָס דער נאָמען, דער כבוד און די רואיקייט פון זיין פאָלק איז אים טייערער ווי אַלץ אין דער וועלט. און ניט נאָר האָט ער ליב זיין פאָלק, נאָר ער דערהערט מיט אַ טיפן ציטער צלייך יעדן קרעכץ פון'ם פאָלק. נאָכ־מער: ער נעהערט צו יענע יחידים ביי אונז, וואָס די פערזן פון זייער לעבנס געשיכטע זיינען ענג איינגעוועבט מיט דעם לעבן פון דער תקופה, ער איז איינער פון די ווינציקע ביי אונז, וועלכער איז נעקומען צום ציל ניזם אויף די־פּלוגען פון אַ צוויי טויזענט־יעריקן חלום און ער האָט דעם וואונדער וואָס האָט אין משך פון עטלעכיקער דורות ניט נעקאָנט באַוויזן ווערן.

איך בין נישט גענוג קאָמפּעטענט צו שרייבן די ביאָגראַפיע פון דעם מערקווירדיקן אידישן באַראָן, דער בוי־ער פון דעם נייעם אידישן ישוב אין אַרץ־ישראל. דאָ וויל איך נאָר אַי־בערגעבן אייניקע כאַראַקטעריסטישע פּרטים פון זיין לעבנס־געשיכטע*)

באַראָן עדמונד דע ראָטשילד אָדער ווי ער הייסט מיט זיין אידישן נאָמען אברהם בנימין ראָטשילד איז געבוירן געוואָרן דעם 19טן אויגוסט 1845 (תר"ח) אין דער שטאָט בולאָן אין פראַנקרייך.

וועגן זיינע קינדער יאָרן און זיינע יונגע יאָרן זיינען פאַראַן זייער ווייניק פּרטים. נאָר דאָס ווייסן מיר, אַז ער האָט זיך דערצויגן אין דער זייער רייכער הויז פון זיין פאָטער ישאַק יעקב דזשעפס.

אין דער הויז פון זיין פאָטער האָט ער פאַרבראַכט אַלע זיינע קינדער יאָרן. ער איז דערצויגן געוואָרן אין אַ שטרענג רעליגיעזן גייסט. ער האָט דאַמאָלסט אָפּגעהיט אַלע אידישע ימים טובים ווי אויך אַלע אידישע מנהגים.

אין דער לוקסוס רייכער אַטמאָספע־רע פון איין זייט און רעליגיעזן אי־דישער וועלט פון דער אַנערע זייט האָט פאַרבראַכט זיינע קינדער יאָרן דער באַראָן. וועלכן דאָס פאָלק האָט מיט דער צייט נעקרוינט מיטן טיטול "הנדיב הידור".

אויך נאָכדעם ווי ער איז עלטער געוואָרן איז זיך דאָס לעבן זיינס גע־פאָלגט נאָרמאַל און באַשיידן. ער איז ניט געשטאַנען אַזוי שטורמיש אין פראַנט פון לעבן ווי די אַנדערע ראָט־שילדס. ער האָט זיך באַטייליגט אין געשעפטס אין באַנק הויז, אָבער באַראַך טעריסטיש פאַר אים, ער איז איינמאָל ניט געווען דער לייטער פון דער וועלט פירמע. ווען זיין פאָטער איז גע־שטאָרבן, האָט די לייטונג איבערגענו־מען זיין עלטערער ברודער אַלפאָנס, און ווען אַלפאָנס איז געשטאָרבן האָט די לייטונג איבערגענומען דער זון פון זיין ברודער — האָבערט פיליפּ ראָט־שילד.

דעם 24טן אָקטאָבער 1864, האָט עדמונד געהייראַט מיט פריילן אידע־לאַידע. די טאָכטער פון שטעון וואָלף, אָדער ווי ער איז באַקאַנט אונטער נאָ־מען ווילהעלם קאַרל פרייער פאַן ראָט־שילד. די חתונה איז געפאָרגעווען גע־וואָרן אין שלאָס גרינבערג לעבן פראַנק־פורט אַם מאַין, ווו אַז זיינען גע־צענויפגענומען די פאַרשטייער פון אַלע ראָטשילדס, ווו אויף די הויכע גע־זעלשאַפט פון פאַרנקפורט אַם מאַין.

נאָך דער חתונה האָט זיך נאָך מע־רער אַרויסגעוויזן זיין באַשיידענער און רואיקער כאַראַקטער, ער איז אַזוי צו זאָגן אַוועקגערוקט געוואָרן אין היכ־טערנרונד פון דער ראָטשילד דינאַס־טיע. אַזוי האָט ער פאַרבראַכט אַ היב־שע לאַנגע צייט. עס איז אָבער פּלוצ־לונג געקומען אַ גרויסער מאַטעמע אין דעם אידישן לעבן. דאָס איז געווען אין יאָר תרי"ג, גלייך נאָך די שרעקלאַכע פּאָגראָם יאָרן אויף אונזער פאָלק אין רוסלאַנד. צענדליקער טויזנטער פון אונזערע ברידער פון רוסלאַנד זיינען דאַן געלאָפן און אויסגעוואַנדערט פון רוסלאַנד און זיך געוואָלגערט אויף די נאָסן אונטער דעם אָפּענעם הימל אין לעמבערג, קראַקאָו און בראָד, אין גאַ־ליציע. דער גרויסער רב ר' שמואל מאָ־הילעווער האָט דאַן פאַרלאָזן זיין רבנ'ישע שטול און ער האָט זיך אויף זיינע איינענע הוצאות געלאָזט וואַנ־דערן צו די גדולים און רייכע אידן פון איירעפּאַ. זוכן אַן עצה און הילף פאַר די פאַנראַטירטע וואַנדערער. זיין צוועק איז אויך געווען צו פאַראייניגט־רעסירן די רייכע אידן און גדולים פון איירעפּאַ מיט דעם שיבת ציון גע־דאַנק. פון וועלכן דער חובב ציון הרב שמואל מאָהיליווער, האָט דאַן מיט אַ שטאַרקער ליבן געטרוימט.

*) די דאָזיקע ביאָגראַפישע פּרטים זיינען נעגומען פון י. יערי־פּאָלעס־קינס נייעס בוך "הבדון רוטשילד, חייהו ופעולותיו" וואָס דערשיינט די טעג אין תל־אביב.

איך דאַנק דערטיט ה' פּאָליעסקינ'־ען פאַרן דערלויבן מיר זיך באַנוצן מיט זיין בוך, נאָך איידער עס דערשיינט.

יעדער, יאָרהונדערט, יעדער דור לאָזט פון זיך שטענדיק אַרויסשטראַלן אַ באַרייטנדע פּערזענלאַכקייט, וואָס ווערט מיט דער צייט אַרומגעהילט מיט דעם שלייער פון לעגענדע.

אַזאַ פּערזענלאַכקייט האָט אונזער היינטיקער דור אַרויסגעשטראַלט אין דער נעשטאַלט פון באַראָן עדמונד ראָ־טשילד, דער "נדיב הידור", וועלכער איז שוין ביי היינטיקן טאָג אַרומגע־קרוינט מיט אַ קראַנץ פון בונטע לעגענדעס און פאָלקס־מעשה'לאַך.

באַראָן ראָטשילד איז ביז אין תוך פון זיין נשמה אַ נאַציאָנאַלער איד, אַ איד, וואָס דער נאָמען, דער כבוד און די רואיקייט פון זיין פאָלק איז אים טייערער ווי אַלץ אין דער וועלט. און ניט נאָר האָט ער ליב זיין פאָלק, נאָר ער דערהערט מיט אַ טיפן ציטער צלייך יעדן קרעכץ פון'ם פאָלק. נאָכ־מער: ער נעהערט צו יענע יחידים ביי אונז, וואָס די פערזן פון זייער לעבנס געשיכטע זיינען ענג איינגע־וועבט מיט דעם לעבן פון דער תקופה, ער איז איינער פון די ווינציקע ביי אונז, וועלכער איז נעקומען צום ציל ניזם אויף די־פּלוגען פון אַ צווייטן טויזנט־יעריקן חלום און ער האָט דעם וואונדער וואָס האָט אין משך פון עטלעכיקער דורות ניט נעקאָנט באַוויזן ווערן.

איך בין נישט גענוג קאָמפּעטענט צו שרייבן די ביאָגראַפיע פון דעם מערקווירדיקן אידישן באַראָן, דער בוי־ער פון דעם נייעם אידישן ישוב אין אַרץ־ישראל. דאָ וויל איך נאָר אַי־בערגעבן אייניקע כאַראַקטעריסטישע פּרטים פון זיין לעבנס־געשיכטע*)

באַראָן עדמונד דע ראָטשילד אָדער ווי ער הייסט מיט זיין אידישן נאָמען אברהם בנימין ראָטשילד איז געבוירן געוואָרן דעם 19טן אויגוסט 1845 (תר"ח) אין דער שטאָט בולאָן אין פראַנקרייך.

וועגן זיינע קינדער יאָרן און זיינע יונגע יאָרן זיינען פאַראַן זייער ווייניק פּרטים. נאָר דאָס ווייסן מיר, אַז ער האָט זיך דערצויגן אין דער זייער רייכער הויז פון זיין פאָטער ישאַק יע־קב דזשעפס.

אין דער הויז פון זיין פאָטער האָט ער פאַרבראַכט אַלע זיינע קינדער יאָ־רן. ער איז דערצויגן געוואָרן אין אַ שטרענג רעליגיעזן גייסט. ער האָט דאַמאָלסט אָפּגעהיט אַלע אידישע ימים טובים ווי אויך אַלע אידישע מנהגים.

אין דער לוקסוס רייכער אַטמאָספע־רע פון איין זייט און רעליגיעזן אי־דישער וועלט פון דער אַנערע זייט האָט פאַרבראַכט זיינע קינדער יאָרן דער באַראָן. וועלכן דאָס פאָלק האָט מיט דער צייט נעקרוינט מיטן טיטול "הנדיב הידור".

אויך נאָכדעם ווי ער איז עלטער געוואָרן איז זיך דאָס לעבן זיינס גע־פאָלגט נאָרמאַל און באַשיידן. ער איז ניט געשטאַנען אַזוי שטורמיש אין פראַנט פון לעבן ווי די אַנדערע ראָט־שילדס. ער האָט זיך באַטייליגט אין געשעפטס אין באַנק הויז, אָבער באַראַך טעריסטיש פאַר אים, ער איז איינמאָל ניט געווען דער לייטער פון דער וועלט פירמע. ווען זיין פאָטער איז גע־שטאָרבן, האָט די לייטונג איבערגענו־מען זיין עלטערער ברודער אַלפאָנס, און ווען אַלפאָנס איז געשטאָרבן האָט די לייטונג איבערגענומען דער זון פון זיין ברודער — האָבערט פיליפּ ראָט־שילד.

דעם 24טן אָקטאָבער 1864, האָט עדמונד געהייראַט מיט פריילן אידע־לאַידע. די טאָכטער פון שטעון וואָלף, אָדער ווי ער איז באַקאַנט אונטער נאָ־מען ווילהעלם קאַרל פרייער פאַן ראָט־שילד. די חתונה איז געפאָרגעווען גע־וואָרן אין שלאָס גרינבערג לעבן פראַנק־פורט אַם מאַין, וואו אַז זיינען גע־צענויפגענומען די פאַרשטייער פון אַלע ראָטשילדס, וואו אויף די הויכע גע־זעלשאַפט פון פראַנקפורט אַם מאַין.

נאָך דער חתונה האָט זיך נאָך מע־רער אַרויסגעוויזן זיין באַשיידענער און רואיקער כאַראַקטער, ער איז אַזוי צו זאָגן אַוועקגערוקט געוואָרן אין היכ־טערנרונד פון דער ראָטשילד דינאַס־טיע. אַזוי האָט ער פאַרבראַכט אַ היב־שע לאַנגע צייט. עס איז אָבער פּלוצ־לונג געקומען אַ גרויסער מאַטעמע אין דעם אידישן לעבן. דאָס איז געווען אין יאָר תרי"ג, גלייך נאָך די שרעקלאַכע פּאָגראָם יאָרן אויף אונזער פאָלק אין רוסלאַנד. צענדליקער טויזנטער פון אונזערע ברידער פון רוסלאַנד זיינען דאַן געלאָפן און אויסגעוואַנדערט פון רוסלאַנד און זיך געוואָלגערט אויף די נאָסן אונטער דעם אָפּענעם הימל אין לעמבערג, קראַקאָו און בראָד, אין גאַ־ליציע. דער גרויסער רב ר' שמואל מאָ־הילעווער האָט דאַן פאַרלאָזן זיין רבנ'ישע שטול און ער האָט זיך אויף זיינע איינענע הוצאות געלאָזט וואַנ־דערן צו די גדולים און רייכע אידן פון איירעפּאַ. זוכן אַן עצה און הילף פאַר די פאַנראַטירטע וואַנדערער. זיין צוועק איז אויך געווען צו פאַראייניגט־רעסירן די רייכע אידן און גדולים פון איירעפּאַ מיט דעם שיבת ציון גע־דאַנק. פון וועלכן דער חובב ציון הרב שמואל מאָהיליווער, האָט דאַן מיט אַ שטאַרקער ליבן געטרוימט.

אין אַ צעבראָכענעם, פאַרקריפּלטן וראַפּלאַן, געוואָרפן און געשליידערט ווי אַ שפּאַנדל פון די מעכטיקע ים כוואַליעס, זעקס טעג און זעקס לאַנגע נעכט. האָבן זיך געפונען די דריי בראַווע לופט פליער וועלכע האָבן גע־מאַכט אַ פאַרזוך צו פליען אַן אַן אַפּ־שטעל פון פאָרטוגאַל נאָך אַמעריקע. זיי האָבן שוין געהאַט דערגרייכט איבער דריי פּרצל פון זייער ציל, צו לאַנדן אויף דעם אַמעריקאַנעם קאָנטינענט, ווען זיי זיינען געווען גע־צוואונגען אַרונטערצולאַנדן זיך אין ים און — צו אַ זיכערן טויט.

זעקס טעג און זעקס נעכט האָבן אָט די בראַווע דריי לופט פליער — קריסטען יאָהאַנסען, פּערנאַנדע וויי־גאַ אַן ווייל ראַדיי — זיך געפונען אין אַן אָט דעם פאַרקריפּלטן וראַפּלאַן געשמיסן און געשטויסן פון די מור־ראַ'דיקע כוואַליעס הין און צוריק — קוקנדיק דעם מלאך המות אין די אויגן אריין.

ווער קאָן זיך אַריינלעבן אין דעם וואָס אַט די דריי האָבן דורכגעלעבט אין אַן אָט די לאַנגע טעג און פינסטערע נעכט? ווער קאָן אַזאַ טעג אַזאַ נאַכט אויסגעזען אַזאַ אויגן אַזאַ פּנים אריין. זיי האָבן אָבער דעם מאָטאָר, וואָס האָט געהאַלטן אין וועלן אַלץ ערגער און ערגער, גע־טריבן מיט דער האָפענונג אין זייער האַרצן אַפשר, אַפשר וועט זיי אַפ־קומען אין זיי וועלן קאָנען דערגרייכן אַ ברעג.

דאָן האָבן זיי דערזעען עטוואָס אַנקומענדיק אַנטקעגן. זיי זיינען גע־קומען אַלס נעענטער צו דעם וואָס זיי האָבן באַלד דערקאָנט, אַז דאָס איז די שיף "פענלאַנד". זיי האָבן זיך גלייך נעקאָנט אָרונטערלאָזן אין גע־ראַטעוועט ווערן פון דער שיף. אָבער ניין. זיי האָבן דאָס ניט געוואָלט. אין זייערע אַלעמענס הערצער האָט גע־ברענט דער פאַרלאַנג צו דערגרייכן דעם אַמעריקאַנער ברעג און איידער וואָס ווען זיינען זיי שוין סאַי ווי סאַי געווען צו ווייס אוועקגעפליגן פון דער פאַרבייפאַרנדער שיף.

די ווינטן זיינען אָבער געוואָרן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, מער נאָאַלין האָט געמוזט געברויכט ווע־רן בייצוקומען אַס די אַנטקעגן שטוי־סענדע ווינטן. זיי האָבן אָבער באַ־שלאָסן צו פליען אַן נישט אויסגעבן אַזוי לאַנג ווי דער מאָטאָר וועט נאָר קאָנען אויסהאַלטן אַן אַזוי לאַנג ווי עס וועט זיך נאָך געפינען אַ טראָפּן נאָאַלין אין די טענקס פון דעם ערא־פּלאַן.

זייער אַנשטריינגונג איז אָבער גע־וואָרן שטאַרק. יעדע מינוט האָבן זיי מיט שרעק געהאַלטן אין איין עטהורן זיך צום הוישען פון דעם מאָטאָר. ווען דער מאָטאָר פונקציאָניר'ט? וועט דער מאָטאָר אויסהאַלטן? ווע־לען זיי האָבן גענוג געזאָלן אויף צו דערפיר'ן די לופט שיף צו אַ ברעג?

זייערע נערוון זיינען געווען אָנגע־שטרענגט. יעדע מינוט האָט זיי אויסגעוויזן ווי שטונדן לאַנג. זיי זיינען געווען אַזוי אַלס אַן אייביקייט. יעדע מינוט האָט זיי נעגן אַזאַ אויסגעוויזן ווי שטונדן לאַנג. זיי זיי־נען נישט געווען געגאָרט. זיי האָבן גלייך איינגעזען די גרויסע געפאַר אין כמעט יעדע טויט וועגן קוקט זיי אין פּנים אריין. זיי האָבן אָבער דעם מאָטאָר, וואָס האָט געהאַלטן אין וועלן אַלץ ערגער און ערגער, גע־טריבן מיט דער האָפענונג אין זייער האַרצן אַפשר, אַפשר וועט זיי אַפ־קומען אין זיי וועלן קאָנען דערגרייכן אַ ברעג.

דאָן האָבן זיי דערזעען עטוואָס אַנקומענדיק אַנטקעגן. זיי זיינען גע־קומען אַלס נעענטער צו דעם וואָס זיי האָבן באַלד דערקאָנט, אַז דאָס איז די שיף "פענלאַנד". זיי האָבן זיך גלייך נעקאָנט אָרונטערלאָזן אין גע־ראַטעוועט ווערן פון דער שיף. אָבער ניין. זיי האָבן דאָס ניט געוואָלט. אין זייערע אַלעמענס הערצער האָט גע־ברענט דער פאַרלאַנג צו דערגרייכן דעם אַמעריקאַנער ברעג און איידער וואָס ווען זיינען זיי שוין סאַי ווי סאַי געווען צו ווייס אוועקגעפליגן פון דער פאַרבייפאַרנדער שיף.

די ווינטן זיינען אָבער געוואָרן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, מער נאָאַלין האָט געמוזט געברויכט ווע־רן בייצוקומען אַס די אַנטקעגן שטוי־סענדע ווינטן. זיי האָבן אָבער באַ־שלאָסן צו פליען אַן נישט אויסגעבן אַזוי לאַנג ווי דער מאָטאָר וועט נאָר קאָנען אויסהאַלטן אַן אַזוי לאַנג ווי עס וועט זיך נאָך געפינען אַ טראָפּן נאָאַלין אין די טענקס פון דעם ערא־פּלאַן.

צוויי שטונדן נאָכדעם ווי זיי זיי־נען פאַרבייגעפליגן די שיף פענלאַנד אין שוין זייער נאָאַלין געווען אויס־מענוצט און עס איז נאָר פאַרבליבן דאָס ביסל נאָאַלין אין דעם רעזערוו טייגק. דער סופּלאַי פון נעז וואָס האָט געוואָלט נעדויערן 48 שטונדן איז אויסגענוצט געוואָרן אין 36 שטונדן.

עס זיינען אַוועק נאָך צוואַנציק מינוט און דערלעצטער טראָפּן נאָ־אַלין איז שוין געווען אויסגענוצט.

וואָס זאָלן זיי איצט טאָן? זיי מוז־זען זיך אַרונטערלאָזן — אַרונטער לאַנד וואוהין? אַ ציטער האָט זיי אַלעמען אַרונטערגעכאַפּט. זיי האָבן זיך אָנגענומען איינע די אַנדערע. זיי האָבן אַ וואָרט נישט אַרויסגעזאָגט.

זיי האָבן נישט געראַרפט ריידן. יע־דען איינעמ'ס בליקן האָט שוין גע־רעדט העכער פון וועדטער און באַלד זיינען זיי שוין געווען אויפ'ן וואַ־סער — אַ שפּיליגייג פאַר די ריזיקע כוואַליעס פון דעם ים.

אין דעם מאָמענט וואָס דער עראָ־פּלאַן האָט אָנגערירט דאָס וואַסער האָט אים אַ שטאַרקע כוואַליע אַ סטויס נעטאָן מיט אַזאַ מאַכט אַז די פלינגען פון דעם עראָפּלאַן זיינען באַלד צעשמעטערט געוואָרן אויף שטיקלאַך.

זייער טראַכטן, דייגקען און בריה'שקייט האָט שוין דאָ מער גאָר נישט געקאָנט העלפן. זיי האָבן זיך שוין אונטערוואָרפן זייער ביטערן שיקזאַל. וואָס וועט זיין וועט זיין, דערוואַרטענדיק יעדע מינוט פאַר־שווייגקט צו ווערן און אַרונטערגע־שליידערט צו ווערן בין צום ברעג פון דעם ים — אַ זיכערער נאַסער קבר פאַר אַלע דריי, קיין אַנדער אויס־וועג.

אַלע דריי זיינען אַריינגעקראָכן אין דעם קעבין און געוואַרט — אויף דעם כמעט אומפאַרטיילאַכן. באַלד האָט זיך אַ ריזיקע כוואַליע אַריינ־גערייסן אין דעם קעבין און האָט אויס־געוואַיקט אַלעס אין אַלעמען. אין האָט מיטגעשלעפּט דאָס ביסעלע שפּיין וואָס זיי זיינען נאָך געווען פאַרבליבן. דאָס ווען אַ שטיק אַלץ אַנדערס. אַלע דריי האָבן אַ ביסעלע שפּיין נאָך געווען פאַרבליבן. אין אַ כוואַליעס האָבן זיך געראָלט אין רייצן און שפּילן זיך מיט זיי. אין זיי וואָלטן צו זיי אויסגעשריען: "איר ווילט בייקומען די עלעמענט. מיר וועלן אויף וויזן. מיר וועלן אייך ניט אַבּרייגנען מיט אַמאָל. מיר וועלן זיך רייצן מיט אייך. מו־טשען אייך איידער מיר וועלן מאַכן אַ סוף צו אייך!"

און אַזוי אין עס געווען יעדע מי־נוט און יעדע סעקונדע פון די לאַנגע יעקס טעג און נעכט אין וועלכע די ים כוואַליעס האָבן זיך געשפּילט מיט דעם פאַרקריפּלטן אויסגעוויקטן עראָ־פּלאַן ווי קינדער שפּילן זיך מיט אַ פּוּלקע.

ווי אַזוי האָבן זיי געלעבט? ווי אַזוי האָבן זיי זיך דערנערט? יעדער איינער פון זיי האָט געגרייטשעט שטיק־לאַך אויסגעוויקטע שאָקאָלאַדע וואָס זיי האָבן געהאַט אין זייערע עשעל נעס. און זייער דאָרשט האָבן זיי גע־שטילט מיט באַנעצן זייערע ליפּן מיט דער וואַסער וואָס האָט זיך גע־פונען אין דעם מאָטאָר טייגק.

האָבן זיי דען געלעבט? האָבן זיי דען געוואוהנט וואָס עס טוט זיך מיט זיי? — צוויי און נייַנציק מייל פון אַ ברעג, נישט די מינדסטע אויסזיכט אַז אַזאַ אַזאַ אַז זיי געפינען זיך אויף אַ פּלאַץ וואו שיפן נייען פאַרביי זעלטן ווען.

אַזוי אין אַוועק איין מעת־לעת, אַ צווייטער, אַ דריטער, אַ פערטער און דאָן — זונטאָג אין דער פרי, זיי האָ־בען דערזען אַ שיף, זיי זיינען גע־ראָטעוועט.

אַלע דריי זיינען אַריינגעקראָכן אין דעם קעבין און געוואַרט — אויף דעם כמעט אומפאַרטיילאַכן. באַלד האָט זיך אַ ריזיקע כוואַליע אַריינ־גערייסן אין דעם קעבין און האָט אויס־געוויקט אַלעס אין אַלעמען. אין האָט מיטגעשלעפּט דאָס ביסעלע שפּיין וואָס זיי זיינען נאָך געווען פאַרבליבן. דאָס ווען אַ שטיק אַלץ אַנדערס. אַלע דריי האָבן אַ ביסעלע שפּיין נאָך געווען פאַרבליבן.

די כוואַליעס האָבן זיך געראָלט אין רייצן און שפּילן זיך מיט זיי. אין זיי וואָלטן צו זיי אויסגעשריען: "איר ווילט בייקומען די עלעמענט. מיר וועלן אייך וויזן. מיר וועלן אייך ניט אַבּרייגנען מיט אַמאָל. מיר וועלן זיך רייצן מיט אייך. מו־טשען אייך איידער מיר וועלן מאַכן אַ סוף צו אייך!"

אין אַזוי אין עס געווען יעדע מי־נוט און יעדע סעקונדע פון די לאַנגע יעקס טעג און נעכט אין וועלכע די ים כוואַליעס האָבן זיך געשפּילט מיט דעם פאַרקריפּלטן אויסגעוויקטן עראָ־פּלאַן ווי קינדער שפּילן זיך מיט אַ פּולקע.

ווי אַזוי האָבן זיי געלעבט? ווי אַזוי האָבן זיי זיך דערנערט? יעדער איינער פון זיי האָט געגרייטשעט שטיק־לאַך אויסגעוויקטע שאָקאָלאַדע וואָס זיי האָבן געהאַט אין זייערע עשעל נעס. און זייער דאָרשט האָבן זיי גע־שטילט מיט באַנעצן זייערע ליפּן מיט דער וואַסער וואָס האָט זיך גע־פונען אין דעם מאָטאָר טייגק.

האָבן זיי דען געלעבט? האָבן זיי דען געוואוהנט וואָס עס טוט זיך מיט זיי? — צוויי און נייַנציק מייל פון אַ ברעג, נישט די מינדסטע אויסזיכט אַז אַזאַ אַז זיי געפינען זיך אויף אַ פּלאַץ וואו שיפן נייען פאַרביי זעלטן ווען.

אַזוי אין אַוועק איין מעת־לעת, אַ צווייטער, אַ דריטער, אַ פערטער און דאָן — זונטאָג אין דער פרי, זיי האָ־ב